

«ЦЕРКОВНЕ ЖИТТЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVI ст.

БЕРЕСТЕЙСЬКА УНІЯ 1596 р.»

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ, 8 КЛАС

Ігор КОЛЯДА, професор кафедри методики навчання суспільних дисциплін і гендерної освіти факультету історичної освіти НПУ імені М. П. Драгоманова, доктор історичних наук;

Оксана БОГОМАЗ, студентка факультету історичної освіти НПУ імені М. П. Драгоманова

Мета:

- охарактеризувати становище української православної церкви в другій половині XVI ст., визначити передумови та причини, умови, наслідки та історичне значення Берестейської церковної унії, пояснити причини та наслідки утворення Української греко-католицької церкви;

- формуванню навички аналізу історичного минулого; розвивати в учнів уміння аналізувати історичні джерела, формулювати певні висновки та узагальнення, визначити зміст та значення історичних подій, брати участь у дискусії, аргументувати з посиланням на джерела інформації своєю поглядом;

- виховувати почуття поваги до історичного минулого Батьківщини, конфесійної толерантності.

Тип уроку: комбінований.

Навчально-методичне забезпечення: Підручник «Історія України»: Підручник для 8 класу / О. К. Струкевич, І. М. Романюк, Т. П. Пірус – К. : Видавництво: Грамота, 2008; робочий зошит, хрестоматія, книга для вчителя, атлас «Історія України» 8 клас, контурні карти.

Хід уроку

1. Перевірка домашнього завдання з теми:

«Релігія в Україні у XVI ст. Братства».

Фронтальне опитування.

Репродуктивна бесіда:

1. Охарактеризуйте становище православної церкви в XVI ст.

2. Як вплинуло на релігійну ситуацію в Україні поширення ідей Реформації? У чому виявилось поширення ідей Реформації в Україні?

3. Як вплинуло на релігійну ситуацію в Україні поширення ідей Контрреформації? У чому виявилось поширення ідей контрреформації в Україні?

4. Які причини появи братств в Україні?

5. Які верстви населення утворили братства?

6. Що являли собою братства?

7. Яку роль відіграли православні братства в історії православної церкви на українських землях?

Індивідуальне опитування.

Робота з контурною картою:

Користуючись картою атласа «Культура та церковне життя в українських землях в XVI – пер. пол. XVII ст.», назвіть:

1. Міста, де виникають братства.
2. Братства, які мали друкарні.
3. Найвизначніші братські школи.

II. Актуалізація опорних знань та мотивації діяльності.

Для актуалізації знань доцільно організувати вступну бесіду з учнями.

Учитель. З курсу всесвітньої історії пригадайте, що таке Реформація?

Учень. Реформація – це широкий антикатолицький рух в Європі XVI ст., пов'язаний із переходом від феодалізму до буржуазного суспільства.

Учитель. Які особливості мало поширення Реформації в Україні?

Учень. Реформація набула своїх особливостей в Україні. По-перше, за відсутності верстви багатих буржуа, боротьбу за перетворення очолили міщанство й козацтво. По-друге, вимога захистити «істинну віру» означала для українців боротьбу не лише за духовне, а й за національне і соціальне визволення. Реформаційний рух також започаткував поширення протестантських громад.

Учитель. Який напрям протестантизму набув поширення в Україні? У чому його зміст?

Учень. В Україні найвпливовішою серед протестантських течій були ідеї кальвінізму, яких у Литві і Польщі називали соцініанами. Основою їх віровчення було визнання істинним лише Бога Отця з трьох осіб Святої Трійці. Вони заперечували ікони та всю церковну зовнішню обрядовість, не визнавали воєн і смертної кари, вважаючи їх гріховним посяганням на образ Божий – людину.

Учитель. У чому виявилось поширення Контрреформації в Україні?

Учень. Ідеями Контрреформації стали процеси перебудови католицької церкви, щоб пристосувати її до нових умов життя. Провідником цих ідей став орден єзуїтів, заснований у 1534 р. Одним із форм його діяльності стала педагогічна та дипломатична діяльність. Розгортанню діяльності єзуїтів в Україні посприяла Люблінська унія. У 1571 р. єзуїтську колегію було відкрито – у Ярославі, а згодом в інших містах України.

Учитель. Що таке братства?

Учень. Братства – релігійно-громадські організації міського населення при православних парафіях України та Білорусі.

Учитель. Чому діяльність церковних братств мала таку прихильність серед народу?

Учень. Братства надавали позики своїм членам, іноді організували позикові каси, рятували міщан від боргів, запобігали продажу майна у чужі руки, для збіднілих і старців організували притулки. Саме тому вони отримували велику прихильність серед народу.

Учитель. У чому полягала криза православної церкви?

Учень. У цей період церковне життя на теренах України перебувало під іноземною владою. Після укладення Люблінської унії популярність ідей уніатства в Речі Посполитій посилилася. Зміцнення католицизму на тлі втрати православ'ям своїх позицій дало змогу Ватикану розставити свої акценти в питанні церковного об'єднання.

Учитель. Отже, релігійне життя України в другій половині XVI ст. характеризується кризою та пошуком української еліти знайти вихід зі скрутного становища. Яким чином це відбувалося, ми дізнаємося на сьогоднішньому уроці. Тема нашого уроку: «Церковне життя в другій половині XVI ст. Берестейська унія 1569 р.».

III. Вивчення нового матеріалу.

План уроку

1. Становище православної церкви в другій половині XVI ст.

2. Розвиток полемічної літератури.

3. Берестейська церковна унія:

а) передумови укладання унії;

б) церковні собори у м. Бресті;

в) результати та наслідки унії.

1. Становище православної церкви в другій половині XVI ст.

Учитель у ході **розповіді** розкриває становище православної церкви та особливості церковного життя в другій половині XVI ст.

XVI ст. дослідники називають темною епохою в історії української православної церкви. У цей період церковне життя на теренах України розвивалося під іноземною й іновірною польсько-литовською владою. І хоча проголошувалося терпиме ставлення до православ'я, забезпечення прав і привілеїв православної церкви, існували істотні причини, які викликали глибоку кризу церковного життя. Водночас саме в цей період розвинулися такі характерні особливості українського православ'я, як активна участь у житті церкви світських осіб та зближення церковного життя, духовної освіти й школи, змушених протистояти наступу католицизму та реформаційним рухам.

Завдання:

Назвіть основні риси церковного життя в Україні у XVI ст.

Формування понять за допомогою пояснення:

Негативно впливали на становище православної церкви чинні в Речі Посполитій «право патронату» та «право подання хлібів духовних».

«Подання хлібів духовних» – призначення єпископів. Польські королі за правом патронату стали, «подаючи хліби духовні й роздаючи столиці духовні», призначати на посади єпископів і архимандритів за гроші. Фактично посаду отримував той, хто більше за неї заплатить. Королі надавали посади в православної церкві світським особам за борги держави цим людям, різноманітні вислуги, на прохання наблизених до королівського двору осіб тощо.

Учитель пропонує учням розгорнути характеристику при розкритті поняття «право патронату»:

1. Правом патронату користувалися на приватних землях магнати та шляхта.

2. Священики призначалися патронами – шляхтичами «за правом подання».

3. Магнати і шляхта розпоряджалися церквами й монастирями на підставі права власності: закладали, міняли, продавали, здавали в оренду.

Так право «подання хлібів» і патронату вели до морального розкладу верхівки духовництва. Серед священиків все менше залишалось людей тямущих, освічених, щиро відданих справі служити Богу.

Завдання:

1. У термінологічний словник занотувати визначення понять «подавання хлібів духовних».

2. До конспекту занотувати характеристику «права патронату».

Використовуючи образну розповідь, учитель висвітлює роль єзуїтських шкіл:

Єзуїтське шкільництво, яке часто оберталося втратою національної самоідентичності, гостро критикували патріотичні українці. Ось як казав про навчання в єзуїтській школі волинський шляхтич у 1620-х роках: «Аж ты дал синка свого, дал до ... школы, а злща до навчання ... вызуитов. Аж они там твого сынка русинку, за-смакувавши ему поганую...науку, ошукали... Аж юже и на віру свою святую правдивую яко пес цекает, и на тебе, отца, и на матер на свою, и на увес род свой, и віры, и языка своего много-славного святого вырекается...».

Отже, переважна більшість вихованців непомітно для себе «сполщувалася», зрікалася батьківської мови, культури і віри, а потім свідомо переходила в католицизм.

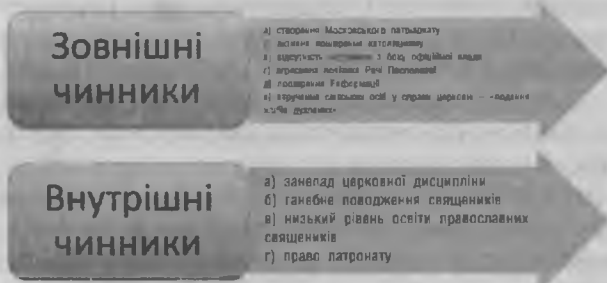
Завдання:

Підготуйте відповідь на запитання:

1. Які національні риси втрачали українські учні, навчаючись в єзуїтських школах?

2. Які твори відомі вам з курсу української літератури, в яких автори висміюють зречення своєї мови, традицій тощо?

У ході **характеристики** з використанням **структурної схеми** вчитель розкриває становище української православної церкви, яке ускладнювали внутрішні й зовнішні чинники:



Отже, внутрішні та зовнішні чинники обумовлювали прагнення ієрархів православної церкви шукати вихід з кризового стану, у якому перебувала православна церква.

Завдання:

Занотувати схему до конспекту.

Самостійна робота з джерелом.

«Коли єзуїти повели відкриту розумову атаку на православне віровчення й успішно перемогли, православні, – як стверджував відомий історик Д. Дорошенко, – або відмовчувалися, або як похвалявся відомий католицький проповідник – єзуїт Петро Скарга, «не можучи нічого відповісти на його аргументи, заможні русини просто скуповували й палили його книгу». (Дорошенко Д. Нарис історії України. – Т. 1. – К., 1992. – С. 178).

• Які методи й дії, на вашу думку, припустимі для захисту віровчення, яке сповідуєш?

2. Розвиток полемічної літератури.

Висвітлюючи питання, вчитель використовує міжпредметні зв'язки у ході **евристичної бесіди**:

Учитель. З курсу української літератури пригадайте, що таке полемічна література?

Учень. Полемічна література – підбірка текстів різних авторів, у яких обговорюються проблемні питання релігійної дискусії між католицькою та православною церквами з метою їх об'єднання.

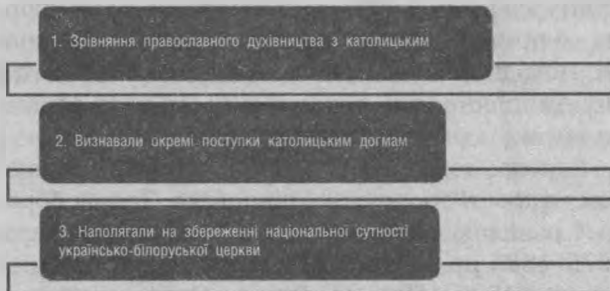
Учитель. Коли вона набула особливого розвитку?

Учень. Полемічна література набула особливого розвитку, коли католицизм почав наступ на православ'я.

Учитель. Так, у другій половині XVI ст. виникає новий літературний жанр – церковна полемічна література. Православні церковні діячі, згуртовані навколо Острозької академії, вступили з єзуїтами в богословську полеміку, тобто в наукову інтелектуальну суперечку. Кожна сторона обґрунтувала справедливість своїх думок.

Зміст основних умов компромісу вчитель розкриває у ході **стислої характеристики** з використанням **логічної схеми**:

Борючись проти наступу католицької церкви, частина духівництва Київської митрополії та Львівське братство, яке підтримав Константинопольський патріарх, удалися до рішучих спроб реформувати православну церкву. До літа 1596 р. православні єпископи підготували 33 артикули проекту умов унії. Вони вимагали:



Єпископи Володимирський Іпатій Потій і Луцький Кирило Терлецький привезли 33 артикули до Риму. Після детального їх вивчення Папа Римський Климент VIII відхилив найголовніші, виробивши свої умови унії. Посли «капітулювали».

Завдання:

Занотувати схему до конспекту.

Ознайомлюючи учнів з **постаттю митрополитів Іпатія Потія та Кирила Терлецького**, вчитель пропонує розглянути їх **портретні зображення та використовувати картинний опис з використанням художнього твору**:



«Почну з найславніших у світі. Перше, його милість каштелян Потій. Коли і каштелянства титул досяг, то тільки чотири слуговини і в одежі, яка барва вміститися могла, за собою волочив, а нині, коли єпископом став, персягне числом і за десятком, і барва скупа дорожча і славніша».

Так само і Кирило, коли був простим попом, тільки дяка за собою волочив, якому окрайками з пирогів платив, а тепер, коли єпископом став, дожене слугами та барвою перших...

...Бачу, що не вслід Христа, а вслід світу цього усі вищеназвані паломництвом трудяться...» (І. Вишенський «Послання до єпископів»).

Формуючи уявлення про особистості митрополитів Іпатія Потія та Кирила Терлецького вчитель пропонує аналітичний опис на основі фізіогномістичного аналізу їхньої зовнішності:
Кирило Терлецький (бл. 1540/1550–1607)

Форма обличчя продовгувата, свідчить про приналежність особи до шляхетного роду. Форма обличчя уособлює слов'янські риси та ознаки. Походив з шляхетського роду, корені якого з Перемишлянщини. Вихідці із цього роду займали високі церковні посади.

Борода, доволі велика за розмірами є символом мудрості та духовної рівноваги. Також борода є ознакою церковної діяльності особистості. 1575–1585 рр. – Турово-Пінський православний єпископ, 1585–1596 рр. – Луцько-Острозький православний єпископ. 1596–1607 рр. – Луцько-Острозький уніатський єпископ.

Короткі і тонкі брови свідчать про те, що людина може мати непросте життя. Мав конфлікти: з луцьким старостою Олександром Семашком, який нападав на його маєтки, села, що належали церкві з Василем Єло-Малинським, разом з князем Василем-Костянтином Острозьким здійснили спільний напад на його маєтки у Глузькій волості.

Широкий лоб є символом ввічливості та гострого розуму персони. У червні 1590 р. на з'їзді православних єпископів у Белзі К. Терлецький разом з іншими єпископами (зокрема, Гедеоном Балабаном) уперше порушив питання про необхідність об'єднання православної і католицької церков.

Довгий ніс символізує такі риси характеру, як комунікабельність, консерватизм та раціональне мислення. 1594 р. на з'їзді у Сокалі К. Терлецький отримав доручення провести переговори про укладення майбутньої унії. Разом з єпископом Володимирським Іпатієм Потієм вів таємні перемовини з апостольським нунцієм Германусом Маласпіною і представниками королівського двору у справі організації уніатського собору.

Очі з гострими зовнішніми кутіками символізують розум та чуттєвість. Брав участь у Берестейському соборі 9 жовтня 1596 року, де було урочисто проголошено укладення церковної унії Київської православної митрополії з католицькою церквою.

Іпатій Потій (1541–1613)

Обличчя виразне округле, що свідчить про належність до шляхетського роду. Представник шляхетського роду Потіїв гербу Вага з Берестейщини. Високий лоб є символом мудрості та го-

строго розуму. Випускник Краківської академії. Берестейський земський суддя (з 1580 р.), берестейський каштелян і сенатор Речі Посполитої (1588–1593 рр.). 1593 р. прийняв чернечий постриг. Єпископ Володимирський і Берестейський (1593–1613 рр.). Один із організаторів Берестейської унії (1596 р.).

Тоненькі невиразні губи свідчать про харизматичність та активність особи. Близько 1589 р. (будучи каштеляном), організував у Бересті братство, схоже до львівського, з руською школою при ньому. Будучи Володимирським та Берестейським єпископом, а потім митрополитом, опікувався розвитком руських шкіл. Був близьким приятелем князя Василя-Костянтина Острозького, належав до прихильників створеного за його ініціативою гуртка літераторів і публіцистів.

Ніс картоплиною – ознака в цілому гармонійної, але схильної до прийняття необдуманих рішень людини. Після закінчення академії повернувся на двір князя Миколи Христофора Радзивілла «Чорного», де зазнав впливу кальвінізму (за деякими даними, перейшов у кальвінізм).

Виразні округлі очі, в яких вбачається глибокий розум, врівноваженість та спокій особистості. Гармонійний характер людей с такими очима дозволяє їм уникати конфліктів на порожньому місці і втілювати в життя грандіозні плани. Погляд мудрої людини, який викликає довіру. Активно намагався утверджувати правове становище уніатської церкви в Речі Посполитій, працював над залученням до греко-католицької церкви духовенства і шляхти, приєднав до унії Перемиську єпархію (1611 р.).

Державний діяч Речі Посполитої, клірик Православної (до 1596 р.) та Уніатської церков (з 1596 р.). Митрополит Київський, Галицький та всієї Руси (26 вересня 1599 – 18 липня 1613 рр.), предстоятель Унійної церкви.

Уявлення про митрополитів Іпатія Потія вчитель формує і за допомогою історико-біографічних портретів:

Іпатій Потій

Народився в Рожанці на Холмщині в заможній шляхетній родині, отримав ім'я Адам. Батько Лев Патеєвич Тишкович – підскарбій литовський, придворний і писар короля Сигізмунда I Старого Ягеллона в Кракові, куди переїхав з Рожанки у 1546 р., мати – Ганна Лоза, також походила з шляхетного роду гербу Кораб (по смерті першого чоловіка, Лева, вийшла заміж вдруге за каштеляна смоленського Домініка Паца). Юнацькі роки провів при королівському дворі. Мав молодших братів Федора (латинізоване: Теодора) та Лева.

Початкову освіту здобув у кальвіністській школі віленського воеводи й великого литовського канцлера, князя Миколи Христофора Радзивілла «Чорного». Коли Адаму було 9 років, помер батько; мати вийшла заміж вдруге за смоленського каштеляна Домініка Паца (помер 1579 року). З того часу Адамом заопікувався король Сигізмунд II Август, який послав його на навчання до Краківської академії.

Після закінчення академії повернувся на двір князя Миколи Христофора Радзивілла «Чорного», де зазнав впливу кальвінізму (за деякими даними перейшов у кальвінізм). Служить секретарем польського короля Сигізмунда II Августа. 1574 р. повертається до Православної Церкви (один із небагатьох представників руської верхівки). До 1580 р. – земський суддя у Бересті, згодом берестейський каштелян, сенатор Речі Посполитої. Був близьким товаришем князя Василя-Костянтина Острозького, належав до групи публіцистів і мислителів, прихильних ідеї унії православ'я з католицизмом. Овдовів (1592 р.); перед тим, як стати єпископом, згідно зі східною традицією, прийняв постриг (чернець-василіянин). 1588 р. під час перебування патріарха Єремії на Руських землях намагався організувати богословські дискусії за участю представників східного та західного напрямів християнства.

Завдяки князеві Острозькому в 1593 р. став Володимиро-Берестейський єпископом. Один з організаторів Берестейської унії 1596 р. У 1596 р. собор єпископів у Бересті відправив його та луцького єпископа Кирила Терлецького як своїх уповноважених до Риму, де Папа Климент VIII проголосив об'єднання (унію) католицької і православної церков, одночасно підтвердивши збереження традиційної православної літургії, обрядів і звичаїв української церкви. Після повернення з Риму – учасник церковного собору у Бересті, який підтвердив унію. У 1599 р. обраний архімандритом Києво-Печерської лаври. По смерті митрополита Михайла Рогози – Київський митрополит (1599–1613 рр.).

21 серпня 1609 р. у Вільносі, у день свята Божого Тіла, в присутності короля Сигізмунда III Вази, один з православних хотів зарубати Потія шаблею; життя врятували військові навички та золотий ланцюг на шиї (щоправда, 3 пальці лівої руки були відрубані). Помер 18 липня 1613 р. у Володимирі, де й був похований в Успенському соборі.

Кирило Терлецький (бл. 1540/1550–1607)

Особа Кирила Терлецького відома передовсім тим, що він був одним із головних ініціаторів і лідерів Берестейської унії. Тому про нього писали майже всі історики церкви XIX – XX ст. Проте заангажованість єпископа в унійну справу (а

також різноманітні її відтінки) настільки притупили увагу дослідників, що вони навіть неохоче згадують ту обставину, що Луцький і Острозький єпископ був екзархом Київської митрополії і тривалий час мав вирішальний вплив на долю українсько-білоруського християнства.

К. Терлецький народився, імовірно, на пінському Поліссі орієнтовно в 40-х рр. XVI ст. Принаймні його молоді роки пройшли в поліському краї. Походив він із шляхетської родини, корені якої були на Перемишлянщині. У 60-х роках XVI ст. протопоп замкової церкви св. Дмитра у Пінську. 1572 р. помер тодішній Турово-Пінський єпископ Андрій Русин-Берестейський. Кирило Терлецький (тоді вдівець, міг прийняти чернечий постриг) почав боротьбу за Турово-Пінську кафедру. 1575 р. в період безкоролів'я отримав грамоту на Турово-Пінську єпархію.

К. Терлецького підтримував князь Костянтин-Василь Острозький, який мав земельні володіння на Пінщині. Ставши єпископом, К. Терлецький вимагав дотримання прав і привілеїв духовенства, збирав документи з історичного минулого свого єпископства, уклав єпархіальний архів. Значну увагу приділяв зміцненню економічного становища церкви. Збудував храм Св. Духа у Пінську, опікувався убогими. 1585 р. помер Луцько-Острозький єпископ Іоан Борзобогатий-Красенський. У травні 1585 р. король Стефан Баторій призначив К. Терлецького Луцьким і Острозьким єпископом.

У серпні 1589 р. Константинопольський патріарх Єремія II призначив К. Терлецького своїм екзархом – першим з українських єпископів. Занепад православної церкви на землях Речі Посполитої спонукали К. Терлецького та інших єпископів до пошуку шляхів зближення з католицькою церквою. У червні 1590 р. на з'їзді єпископів у Белзі К. Терлецький разом з іншими єпископами (зокрема Гедеоном Балабаном) уперше порушив питання про необхідність об'єднання православної і католицької церков. 1594 р. на з'їзді у Сокалі К. Терлецький отримав доручення провести переговори про укладення майбутньої унії. У червні 1595 р. учасники собору в Бересті ухвалили тексти звернень до польського короля Сигізмунда III Вази Римського папи Климента VIII та вирішили послати делегацію у складі К. Терлецького та Іпатія Потія до Риму. К. Терлецький брав участь у Берестейському соборі 1596 р., де було урочисто проголошено укладення церковної унії Київської митрополії з католицькою церквою. 1598 р. одержав від короля Жидичинську архимандрію. Був похований у Луцькому кафедральному соборі.

Завдання:

Скласти біографічну довідку.

3. Берестейська церковна унія:

- передумови укладання унії;
- церковні собори у м. Бересті;
- результати та наслідки унії.

а) Передумови укладання унії.

Передумови укладання унії вчитель розкриває за допомогою **розгорнутої характеристики**:

- Католицька церква традиційно намагалася розширити свій вплив на Сході і об'єднати католиків та православних під егідою папського престолу. У цих намаганнях Рим зміг скористатися кризовим станом православної церкви в Україні та Білорусі;

- Українські й білоруські православні єпископи вбачали в унії єдину реальну на той час можливість досягти бажаної мети, а саме:

- позбутися принизливої для духовної влади залежності від торгово-ремісничого люду, об'єданого з братства;

- подолати кризу православної церкви і оздоровити церковний організм загалом;

- досягти фактичної рівності у правах з католиками в Речі Посполитій;

- Влада Речі Посполитої вважала, що єдина віра – це чинник, який зміцнює державу. Унія в планах польської політики була:

- можливістю остаточно закріпити у складі Речі Посполитої українські та білоруські землі;

- перехідним етапом до чистого католицизму;

- засобом денационалізації українців та білорусів, оскільки з церковною латинізацією пов'язувалася і колонізація;

- Українська православна знать, яка підтримувала ідею об'єднання двох церков на засадах рівноправності, вважала, що унія:

- стане засобом оновлення православної церкви, піднесе її до потреб часу;

- сприятиме тіснішому зближенню із західно-європейською культурою;

- дозволить зрівняти в правах православних ієрархів з католицькими і посилити позиції православних у Речі Посполитій.

Завдання:

Скласти складний план.

б) Церковні собори у м. Бересті.

Використовуючи **розповідь та структурну схему**, вчитель висвітлює хід церковних соборів у м. Бересті:

За наполяганням Папи Римського, польський король Сигізмунд III скликав церковний собор у м. Бересті, де повинно було відбутися урочисте проголошення унії.

Однак уже на початку роботи прихильники унії церков і традиційного православ'я не знайшли спільної мови й розподілилися на два окремі собори. Противники об'єднання на окремому православному соборі засудили діяльність

митрополита М. Рогози та єпископів, які прийняли унію.

Учитель пропонує учням розглянути схему:



Проти унії виступили більшість шляхти, нижчого духовництва, міщан і селян. Від підтримки унії відмовилися – Львівський єпископ Гедеон Балабан і Луцький Михайло Копистенський. Антиунійну боротьбу очолив В.К. Острозький. Але попри те, що обидві сторони мали вигляд справжніх військових таборів, унію було укладено.

Завдання:

Занотувати схему.

Зміст терміну вчитель розкриває за допомогою **пояснення**:

Церковний собор – збори, з'їзд представників духовенства християнської церкви.

Завдання:

Занотувати до термінологічного словника визначення терміна.

За допомогою **розгорнутої характеристики** вчитель розкриває основні умови Берестейської церковної унії:

- прийняття католицької догматики про чистилище, походження Духа Святого від Бога-Отця та Бога-Сина;

- визнання зверхності Папи Римського як першопієрарха всієї християнської церкви;

- збереження православної візантійської обрядовості та юліанського календаря;

- проведення богослужінь церковнослов'янською мовою;

- виборне право на зміцнення митрополічої та єпископської кафедр із наступним затвердженням обраних духовних осіб світською владою;

- збереження за нижчим духовенством права одружуватися на відміну від обов'язкової безшлюбності латинського духовенства;

- підтвердження східних принципів організації чернечого життя;

- зрівняння у правах руського духовенства з латинським у Речі Посполитій: звільнення від сплати податків, право обіймати державні посади, надання єпископам права сенаторів;

- навчання у школах і семінаріях на україно-білоруських землях повинно проводитися грецькою та слов'янською мовою;

- підпорядкування братств єпископам.

Завдання:

Скласти тезовий конспект.

в) Результати та наслідки унії.

Використовуючи **розповідь**, учитель висвітлює результати і наслідки церковної унії та утворення Української греко-католицької церкви:

Православна церква та православні віруючі опинилися поза законом. Польській уряд вважав унію обов'язковою для всіх православних на території Речі Посполитої. Король Сигізмунд III рішуче підтримав уніатів і 15 грудня 1596 р. своїм універсалом затвердив рішення уніатського собору в Бересті. Унія насаджувалася силою. За допомогою Берестейської церковної унії польські пани й католицьке духовенство сподівались денационалізувати й ополячити український і білоруський народи. Українські та білоруські селяни, міщани, козаки стійко боролися проти нав'язування католицтва та унії. Це була боротьба проти феодално-кріпосницького і національно-релігійного гніту, проти панування шляхетсько-католицької Польщі. Вона мала національно-визвольний характер.

Завдання:

Скласти складний план.

Основні результати і наслідки Берестейської церковної унії вчитель розкриває використовуючи **розгорнуту характеристику**:

- утворилася Українська греко-католицька церква. Греко-католицьке духовенство чинило опір спробам частини католицької ієрархії за допомогою унії окатоличувати і полонізувати українське населення. Відстоюючи національну ідентичність, греко-католицька церква довела, що вона є українською церквою;
- у результаті унії замість однієї церкви на українських землях виникло дві. Розпочалася тривала боротьба «Русі з Руссю» – між православними і греко-католиками;
- фактично зрівняння суспільного становища греко-католиків і католиків не відбулося. Обіцяних місць у сенаті греко-католицькі єпископи не отримали;
- в умовах збереження права патронату в Речі Посполитій від світської влади залежало, яка саме церква існуватиме на підвладній їй території;
- українська православна церква не припинила пошуку шляхів свого оновлення. У цьому вона стала спиратися на підтримку світських елементів – православних українських шляхтичів, міщан і козацтва;
- в українському суспільстві загострилося протистояння на ґрунті віросповідання. Захист

православ'я став одним гаслом українців у національно-визвольній боротьбі кінця XVI – першої половини XVII ст.

Завдання:

Заповнити тематичну таблицю: «Берестейська церковна унія 1596 р.»

Дата укладання унії	Передумови укладання	Причини укладання унії	Умови унії	Результати та наслідки

IV. Закріплення та повторення вивченого матеріалу.

Коллективна бесіда за запитаннями:

1. Якими були передумови укладення Берестейської унії?
2. Коли було укладено Берестейську церковну унію?
3. Що таке полемічна література? Назвіть імена найвідоміших православних письменників-полемістів.
4. Які наслідки мало підписання Берестейської унії?

V. Підбиття підсумків уроку.

За допомогою **узагальнення** вчитель підбиває підсумки уроку та оцінює роботу учнів на уроці.

Укладення Берестейської церковної унії 1596 р. мало своїм головним результатом утворення Української греко-католицької церкви, яке водночас розкололо українське суспільство, загостривши протистояння не тільки між православними і римо-католиками, а й між православними і греко-католиками та посприяло появі нового жанру в українській літературі – полемічної літератури, яка також мала неабиякий вплив на формування національної свідомості українського народу.

VI. Домашнє завдання.

Опрацювати статтю підручника.

Складіть таблицю «Прихильники та противники Берестейської унії» та історичні портрети.

Складіть кросворд «Полемічна література: полемісти, твори».

